

PARTIJE U CRNOJ GORI DRŽAVA I SMJENJIVOST VLASTI

Ilija Despotović

Analysing the Montenegrin political scene, the author primarily deals with the parties and concludes that even besides their supporting of the reform they did almost nothing regarding the profiling of their programmes. The accent is on the necessity of transition of everyone, both in the government and opposition, with special emphasis on the Democratic Party of Socialists (DPS) as well as the need for social consensus in Montenegro for the post-Đukanović phase.

Tranzicija i reforme – to su dvije najfrekventnije riječi koje i naši političari izgovaraju već punih dvadeset pet godina. U ime toga, što iskreno, što simulacijom, od prvih višestranačkih izbora, formirano je bar stotinu političkih partija. Opstala je, ili opstajala, bar petina. Partije su najčešće nominalno zamjenjivale jedna drugu unutrašnjim raskolima, frakcijskim konfrontacijama, izdvajanjima grupa i savezima nekih od njih sa drugim političkim grupama i strankama. Partije koje su svoje utemeljenje zasnivale na obećanjima tranzicije i reforme, međutim, same su se najmanje suštinski transformisale. Slušamo i danas priču o reformama, iako više nije jasno šta se pod tim podrazumijeva. To ide čak do svojevrsnog apsurdna – reforme reformi.

Stranačke „reformne“ su imale smisao adaptacije njihovih vrhuški promjenama društvenih i političkih okolnosti, sa ciljem da ostanu na sceni, gotovo svejedno, na vlasti ili u opoziciji. Personalno posmatrano, i jedne i druge su veoma dugo u fokusu političke javnosti. Dio opozicije zamjera vladajućim strankama da predugo vladaju. U četvrt vijeka, međutim, poslanički sastav Skupštine Crne Gore vlasti i opozicije, jednako dugo je u žiži javnosti. Znatno broj njih opstaju mijenjajući političke dresove. U sadašnjem sastavu parlamenta ima bar desetak takozvanih nezavisnih poslanika, odbjeglih od matičnih partija, koji nijesu htjeli da odu iz Skupštine. To je vrlo indikativno za ideološko-politički profil samih partija, pa i za smisao „reformni“ za koje se zalažu. Nakon dvije ipo decenije, objektivno se postavlja pitanje smisla, karaktera i rezultata, u političkom vokabularu toliko rabljenih „tranzicije“ i „reformni“. Političku odgovornost bi u tom smislu mogle da podijele i vlast i opozicija. Vlast (ili vlasti) koje su formalno donosile konkretne odluke, imaju veće „zasluge“, ali se ni opozicija ne može amnestirati od svog „doprinosa“. Sama tranzicija, bila je velika kamuflaža, čak, prevara. I u vezi sa time, gotovo da nema razlike među političkim strankama.

Na početku posljednje decenije 20. vijeka, „naša“ tranzicija (i u regionu), kao opšti politički poklič, trebalo je da obuhvati, ili, obuhvatala je, ideju zamjene socijalizma kapitalizmom, društvene svojine privatnom, jednopartijskog političkog sistema višestranačkim. Socijalizam je, onaj koji smo iskusili, pored mnogih, prije svega, socijalnih i bezbjednosnih benefita, imao svoje slabosti, nedosljednosti, mane i protivurječnosti strukturne prirode. Pored ostalog, sužavao je, svojom ideologijom, političkom praksom i legislativom, prostor za preduzetništvo, za individualizam ljudi, za političko-demokratske slobode. Neophodnost promjena su uvidjele ne samo tad, u nastajanju, buduće političke elite, nego i znatni dijelovi populacije. Druga je stvar što su kvasac za podršku tim promjenama bili nacionalizam i populizam.

A čime je socijalizam zamijenjen? U ekonomiji i u socijalnoj sferi, nema sumnje, predatorskim kapitalizmom, u političkom domenu partitokratijom, iz ugla ličnog statusa velikog broja ljudi – praktično ropskim položajem kod malog broja tranzicionih dobitnika, novopečenih gazda, takozvanih tajkuna, povlašćenih biznismena, političkih profitera i krupnih kriminalaca. Tranzicija je donijela socijalno neodrživu preraspodjelu društvenog bogatstva, desetkovala je industriju, usloвила ogromnu nezaposlenost, dovela do socijalnog sunovrata. Srednja društvena klasa je nestala, a sa njom i sve ono pozitivno što ona donosi u socijalnoj ravnoteži, u politici, konačno, u opštoj stabilnosti društva. Crnogorsko društvo je, u cjelini posmatrano, osiromašilo, odnosno, gotovo je raspuklo na ogromnu većinu ekonomski ugroženih građana, s jedne, i relativno uske tržišno-poslovne klase i i političke elite (u vlasti i opoziciji), s druge strane.

Crnogorci, ne samo da ne ljube lance, nego, mentalitetski, ne podnose ni enormne materijalno-socijalne razlike u svom društvu. Bolje reći, trpe ih samo do neke ure. A kad ona dođe, pokazuje i naša prošlost, ne znaju da nađu mjeru. Štaviše, egalitarizam je ovdje uvijek bio uvijek snažan, što je uslovljeno, u prvom redu, vjekovnim opštim siromaštvom države, ali i činjenicom da su u njenom stvaranju, i odbrani, ravnomjerno učestvovali, i siromašni i bogati. Jednakost, lično dostojanstvo, pravda, solidarnost su bitna karakteristika crnogorskog mentaliteta i tradicije. Nakon dvije i po decenije višestranačkog političkog iskustva u Crnoj Gori, došlo je vrijeme suštinske „tranzicije“ političkih stranaka. I vladajućih i opozicionih. Politička scena, dosta se „iščistila“, već i zbog same činjenice da je ovdašnjom političkom pozornicom prodefilovalo, kao što je već rečeno, stotinjak partija. Možemo, takođe, govoriti i o podjeli na „ljevicu“ i „desnicu“, mada su ti pojmovi veoma relativni, čak i u zemljama gdje u tom pogledu postoji tradicija. Kod nas je još vrlo mutno šta je ljevica, a šta desnica, ali, naravno, elementi i jedne i druge tendencije se mogu prepoznavati.

„Tranzicija“ crnogorske političke scene, preciznije, političko-partijskog konglomerata, može se posmatrati u dvije ravni. Jedna je – razlog, a druga njen karakter. Što se tiče razloga, dva su „zahtjeva“ kvalitativnih promjena kod političkih stranaka. Najuoštenije, mogu se odrediti kao priprema za Crnu Goru u Evropskoj uniji i priprema za Crnu Goru „poslije“ Mila Đukanovića. U domenu karaktera „tranzicije“, otvaraju se dileme kako da stranke prevaziđu sopstvenu „diktaturu“, partitokratiju, kako da sebe profilišu kao reprezentе opšteg interesa, (a ne da služe privatnim interesima svoje političke klijentele, svojih vrhuški), kako da partije ujednače svoje programe, bar u odnosu na minimum vitalnih pitanja društva i države.

Za prilike u Crnoj Gori, objektivno, vrlo je važno, takođe, da se (do) sada vladajuće stranke „pripreme“ za vrijeme i situaciju kad će morati da pređu u opoziciju, a opozicija da bez drame i potresa bude prihvaćena kao nova vlast. Posebno pitanje koje se tiče „smjene“ (ili zamjene) vlasti, mnogo elemenata na to upozorava, je sam odlazak sa državnih funkcija, lidera, Mila Đukanovića. Njegovu političku ulogu opozicija ne samo politički osporava, već mu i prijeti nezahvalnom sudbinom kad ne bude na vlasti. I jedna i druga „strana“ su odgovorne u vezi sa čitavim ovim kontekstom. Njihova saradnja na tom planu, uslov je ne samo takozvane mirne smjenjivosti vlasti u Crnoj Gori, o čemu opozicija govori, nego i pretpostavka demokratske stabilnosti i perspektive države. „Tranzicija“ političkih partija, zapravo ima pravi smisao samo ako će osigurati mir i demokratski razvoj, ekonomski napredak, narodno blagostanje i, naravno, trajnost same suverene države.

Priprema za Evropu

Kad je riječ o pripremi za članstvo Crne Gore u EU, naravno, i u NATO, ne radi se samo o takozvanim organizacionim i

kadrovskim promjenama. Političke partije, i vladajuće, današnje i sutrašnje, kao i opozicija, sadašnja i buduća, treba da shvate da u Evropu i NATO neće ući samo vlast, koja god bude, nego cijelo društvo, država u cjelini. Pred Evropom ne nastupaju potpuno odvojeno vlast i opozicija nego kao zajednički reprezent društva i države. U svakom slučaju, po logici stvari, sa manje međusobnih razlika nego kod kuće.

Do sada je Crna Gora primala naloge i zadatke iz EU, u skladu sa fazama procesa evropskih integracija i bila obavezna da usvaja određene evropske standarde. Uporedo sa zatvaranjem poglavlja strateškog dokumenta o pristupanju, potrebno je da se i vlast i opozicija više okrenu unutrašnjim prilikama u Crnoj Gori. Od partija, vlasti i opozicije, očekuje se konsenzus bar o minimumu nacionalnih (državnih) interesa Crne Gore. Vrijeme je da političari brže napuštaju poziciju „učenika“ koji slušaju i reprodukuju „evropske lekcije“ i da počnu da njihovoj primjeni daju više sopstvene kreacije, sa naglaskom na stvarne interese Crne Gore. Naše društvo, takođe, mora da traga za najboljim modelom društvenih odnosa, i izlaska iz sve češćih kriza.

Stiče se utisak da je sada glavni politički učinak – šta smo izvršili od zadataka koje nam Evropa postavlja. Većina ministara se hvali koliko je poglavlja otvoreno i zatvoreno. Građani ne znaju šta je smisao „otvaranja“ i „zatvaranja“, i šta to za njih znači. Vladajuće stranke se moraju navikavati na smjenjivost vlasti, što bi bilo djelotvorno i za njih same. One su pred političkom potrebom da se relaksiraju od, ne samo njihovog, uvjerenja, da njihovim silaskom sa vlasti neće biti ugrožena država. U ovom kontekstu, i opozicija se mora „pripremiti“, da birače ubjedljivije uvjeri da njen dolazak na vlast ne bi značio „smak svijeta“, da neće biti „odmazde“, a osobito da neće dirati u status države. Monopol, sada vladajućih stranaka, na čuvanje tekovina referenduma doživljava se kao realna činjenica i u široj javnosti. I to činjenica koju dobar dio javnosti, u svakom

slučaju, njihova biračka klijentela, opravdava, u situaciji kad znatan dio opozicije i dalje ostavlja utisak da želi da preinači rezultat referenduma. Ili da ga relativizuje do mjere neformalnog osporavanja, sa svim posljedicama po status države. Za uspjeh opozicije je, svakako, najdjelotvornije da „dokaže“ da više nije opterećena referendumskim rezultatom o nezavisnosti države, da bez ostatka prizna ishod referenduma i da, ono što često uvjerljivo ističe najjača vladajuća stranka, prestane da bude opozicija državi. Ipak, nije dovoljno samo jasno, politički nedvosmisleno, priznati referendum, već i suštinski prihvatiti nezavisnu Crnu Goru, i raditi na jačanju njene takve pozicije. Dokle god postoji osnovani strah da bi opozicija, dolaskom na vlast, pokušala da, na ovaj ili onaj način, revidira referendumsku volju iz 2006. godine, ne može računati na veću političku podršku. A ni demokratska smjena vlasti u tom kontekstu nema dobre izgleda.

Političko-stranačka „tranzicija“ (ili bez navodnika), naravno, i za vladajuće i opozicione partije, znači da treba da „redefinišu“, opozicija, svakako, radikalnije, svoje programske strategije. Neophodno je da se, i programski, a posebno u političkoj praksi, pomjere sa državno-statusnih tema na socijalnu problematiku. Odlučnije okretanje siromašnijim i srednjim slojevima stanovništva, njihovim problemima i potrebama, nema sumnje, naročito važi upravo za vladajuće stranke, tim prije, jer su obje, nominalno, „socijalističke“. Primjer radikalne ljevice, Sirize, u Grčkoj, utiče i na, ovdašnju političku javnost. Iako je njemu pobjeda proizvod tamošnjih prilika i političko-nacionalnog konteksta, to može imati značaj „smjernica“ za druge, ako ništa drugo kao ohrabrenje da i u najtežim kriznim vremenima treba tragati za alternativnim rješenjima. Dio crnogorske javnosti, izgleda, pogrešno percipira Sirizu kao puku populističku pobunu sa ulice, kao „hrabrost“ grupe momaka koji su se osmjelili da Evropi kažu – „ne“ i koji, jednostavno, hoće

da Grcima donesu bolji život po svaku cijenu. Neki već vide našeg Ciprasa, u pojedinim sindikalno-političkim siledžijama. Populizam je kod nas već pokazao svoje ružno lice. Ali, i pored toga, lideri nekih partija i dalje zagovaraju smjenu vlasti na ulici. Predsjednik Nove srpske demokratije, štaviše, kaže da u Crnoj Gori i nema smjene vlasti bez radikalnih metoda, bez pritiska sa ulice. Koalicioni partner te stranke, Pokret za promjene, takođe, i dalje slijedi ideju uličnih protesta. Ono što bi mogla biti pouka „grčkog modela“ je shvatanje da se treba okrenuti srednjim slojevima društva, siromašnijem stanovništvu, njegovim problemima i potrebama. Tim prije, to važi za političke stranke koje su nominalno socijalističke. Opozicija ne bi trebalo da računa na „oprobani recept“, iz vremena takozvane antibirokratske revolucije, kada je starom rukovodstvu poručeno – dovoljno je da vi odete. Doduše, nije sigurno da li je ta lekcija naučena, da građani, odnosno, nezadovoljnici, ne bi opet nasjeli na taj populistički poklič. Ali, neka je i tako, opozicija ne bi smjela da zloupotrebljava takvu mogućnost. Njen eventualni dolazak na vlast, svakako, mora biti cjelovit program, sa dosljedno demokratskim sadržajem.

Ne mogu biti prihvatljivi ni drugi oblici neustavne smjene vlasti putem dogovora partijskih vrhuški koji daju privid legalnosti i legitimnosti dolaska na vlast. Za opozicione političke stranke, osobito neke, vrlo je važno da se oslobode kompleksa da logistiku i pomoć za svoju politiku traže izvan Crne Gore. Svi problemi treba da se rješavaju ovdje, kod kuće, svi nezadovoljnici treba da Crnu Goru doživljavaju kao svoju državu, da u njoj traže zadovoljenje svojih potreba i pravde. Crnu Goru treba graditi. Vlast i opozicija imaju još šta da doprinesu da Crna Gora bude zemlja svih. Ni isključivo crnogorstvo, ni srpstvo, ni rusofilstvo, pa ni nekritičko evropejstvo, nijesu budućnost Crne Gore. Za pojedine opozicione političke stranke osobito je značajno njihovo napuštanje političke orijentacije oslanjanja na

Srbiju, sa elementima poricanja, pa i panjkanja, sopstvene države. Cijela opozicija se mora dokazati kao „crnogorska“, u smislu da se bavi pitanjima i problemima Crne Gore i da ih rješava u svojoj državi, a ne tako što, recimo, jedan njen dio pokušava da nacionalno-statusna pitanja ovdašnjih Srba prenese na državu Srbiju, od koje očekuje „intervencije“ u korist Srba.

Slična je politička relacija nekih stranaka i sa Rusijom. Neki opozicioni stranački lideri su sebi dodijelili ulogu zaštitnika moćne Rusije od male Crne Gore. Štite Rusiju od očekivanog NATO članstva Crne Gore, od njenih sankcija. Jedan od njih nedavno je pred ruskim ambasadorom u Podgorici, najblaže rečeno, ogovarao svoju državu.

U „tranzicioni paket“, makar za dvije opozicione stranke, Novu srpsku demokratiju i Pokret za promjene, može se uključiti i prevazilaženje njihove stranačke, a više personalne, opterećenosti liderom DPS, koja dobija karakter frustracije ličnošću, a posebno političkom ulogom i snagom uticaja Mila Đukanovića.

Kadrovsko podmlađivanje, i vladajućih i opozicionih stranaka, je jedan od ključnih zahtjeva njihove „tranzicije“. I u jednom, i drugom taboru, u partijskim vrhuškama, ima ne malo pojedinaca koji su „dosadili“ javnosti, kojih se treba osloboditi. Jednostrana je ocjena, politički nekorektna, koju često slušamo – da je DPS dugo na vlasti, a zaboravlja se, odnosno, to se ne vidi kao relevantno pitanje – i da jedan dio opozicionih poslanika dugo „vlada“, u samom parlamentu. U Skupštini, među poslanicima, nema nikakve razlike u dužini „vladanja“, a ni u privilegijama – dobre plate, naknade, službeni automobili, i velike „nacionalne“ penzije za „dugovječne“ poslanike. Već pomenuta partitokratija bi mogla biti sužavana širenjem političke baze, okupljanjem oko sebe, ili podrškom idejama i programima, ne samo NVO sektora, od koga se dobar dio izrodio u svoju suprotnost, prerastajući u (para) političku strukturu,

već i djelatnih, istinski patriotskih, intelektualaca čiji savjeti mogu biti veoma djelotvorni. Nije sva pamet u partijskim programima, a još manje u stranačkim rukovodstvima. Za uspjeh državne (državotvorne) politike od velike koristi mogu biti odgovarajuća savjetodavna tijela, savjeti uglednih, obrazovanih, građana, čime bi se doprinijelo širenju prostora nadpartijske svijesti, djelatnosti, a samim tim, i političko-državne efikasnosti.

Transformacija Demokratske partije socijalista

Za političke prilike u Crnoj Gori, za njenu stabilnost, čak, i za neposrednu, a možda i za dugoročniju budućnost, što se tiče političkih stranaka, najvažnije je pitanje daljeg profilisanja same Demokratske partije socijalista, njenog uticaja, njene snage, njene „tranzicije“, a, svakako, s obzirom na njegovu ulogu, i političke sudbine njenog lidera. To je važno i za samu tu partiju, za njen opstanak na političkoj sceni, ali više u tom smislu da li će i dalje presudno uticati, i kako, na političke odnose u Crnoj Gori, na njen ekonomski i opšti razvoj. Demokratska partija socijalista je u svojoj dvoipodecenijskoj historiji pokazala zavidnu vještinu prilagođavanja promjenama odnosa političkih snaga, kako u samoj Crnoj Gori, tako i na prostoru bivše Jugoslavije. Kako se Jugoslavija raspadala, kako je zajednička država čilila, sve do i formalnog razlaza između Crne Gore i Srbije, tako je i DPS mijenjao svoju „ideologiju“ i političku strategiju. Već i sam nastanak te partije, više nominalno nego programsko prerastanje iz Saveza komunista Crne Gore, nosio je klicu političke „fleksibilnosti“ DPS, u čitavom periodu njenog postojanja. DPS je nosila različite ideološko-političke odježde. Bila je nacionalistička stranka u ranom periodu svog djelovanja, pa unionistička, zatim, suverenistička, a sve vrijeme, reformska, stvarno, ili retorički. Igrala je na kartu ne lako definisanog ideološko-političkog amalgama, zbog čega je njen profil uvijek bilo teško preciznije

opisati. Taj kontekst može da podupire shvatanja o izvjesnom diskontinuitetu u vladanja DPS, ne personalno, već u političko-programskom smislu.

Možemo se dvoumiti da li je DPS ljevica ili desničarska partija, prije svega, s obzirom na njene programske stavove o karakteru svojinsko-ekonomskog sistema u Crnoj Gori. Ljevica, ipak, po difoltu, više drži do balansa među oblicima vlasništva i do socijalne solidarnosti i ravnoteže. Međutim, DPS je, više nego što joj samo ime govori odana potpunoj privatizaciji, liberalnom konceptu ekonomije, pri čemu, što je možda najvažnije, nije dovoljno posvećena socijalnoj ravnoteži .

Ljevičarstvo i desničarstvo, inače, razdvajaju prilično nejasne ideološko-političke karakteristike njihovih programa i praktičnih politika. Od zemlje do zemlje, iskustva desnice i ljevice su osobena, bez obzira na nominalne sličnosti političkih partija koje se takvim predstavljaju. U Crnoj Gori postoje tri partije sa odrednicom socijalizma u svojim nazivima, od kojih su dvije, već dugo, na vlasti, a, „socijalizma“ u našem društvu, ipak, malo je, ili ga i nema.

Politička odgovornost DPS, baš u ovom trenutku Crne Gore, je veoma velika, ne samo zbog njenog dugog vladanja i pritiska (opozicije, pa i šire političke javnosti) koji trpi upravo zbog te činjenice, već, u prvom redu, zbog toga što su, objektivno, i dalje velika očekivanja od te partije. S obzirom na to da upravo predstoji kongres DPS, po svemu sudeći, već je zrelo vrijeme da se na tom skupu otvori tema modernizacije, ili „transformacije“ stranke. Stranka koja je dugo vladajuća morala bi biti djelotvornija, produktivnija u susretanju društva i države sa novim izazovima, u pravcu potrebe za boljim, bogatijim, socijalno harmoničnijim, solidarnijim, demokratskijim društvom, potrebe da imamo institucionalno jaču, efikasniju, funkcionalniju državu, takvu koja neće zavisiti od ove ili one političke partije, a posebno ne od ovog ili onog pojedinca.

DPS se mora osloboditi hipoteke da pod partijski tepih skriva korupciju, neefikasan rad uprave i sudstva zbog čega su se nezakonite i kriminalne radnje odomaćile i sputale razvoj demokratije.

Treba se odvikavati navika da Mjera uspješnosti političara je spretnost na izbornom takmičenju, a četvorogodišnji mandati limit programa i vizija.

Previše je rutine, a malo strategije. Kadrovi se skrivaju iza autoriteta lidera i nemaju samostalnosti i inicijative, tako da ne ispoljavaju inicijativu, a ambicije svode na čuvanje lične udobnosti.

Iz ovih, ali i iz više drugih razloga, u kontekstu daljeg ideološko-političkog profilisanja DPS, njene transformacije u stranku koja će biti relaksirana od balasta duge vladavine i od osjećaja da je ona, takoreći, jedina partija od koje zavisi sama sudbina države, jedno od ključnih pitanja koje se postavlja tiče se političkog statusa i „sudbine“ njenog i državnog lidera Mila Đukanovića. Od odgovora na ovo pitanje, od političkog, i ne samo političkog, „rješenja“ Đukanovićevog rastanka sa državnim funkcijama, kad god do toga dođe, mnogo toga na to upućuje, zavisi ne samo budućnost DPS, već, što je važnije, i same države Crne Gore. Sam Đukanović je, izgleda, svjestan ličnog, pa i političkog, balasta zbog činjenice da je od 1989. godine na najvišim državnim funkcijama. Povlačio se sa funkcija u izvršnoj vlasti, pa se vraćao. Možda je za to imao i lične razloge, ali je nepobitno da je za takve poteze imao razumijevanje javnosti. Državne institucije su, ruku na srce, uglavnom, bile, i dalje jesu, u sjenci njegovog autoriteta i harizme. Crna Gora se tako lako ne oslobađa „gospodarstva“. Ovdje, reklo bi se, postoji nešto što bi se moglo označiti kao patologija vladanja. Gotovo svi iz dinastije Petrović su bili zarobljenici takvog stanja i raspoloženja. (Petar Prvi, Njegoš, knjaz Danilo, kralj Nikola), pa Blažo Jovanović i Milo Đukanović. Svi su po političkom profilu

„gospodari“. Čak i u vrijeme socijalizma nakon „Blažove ere“, opstajao je sindrom gospodarstva, u jednoj ili više ličnosti.

I politička istorija Crne Gore, političkih borbi, posebno istorija političkih smjena, lomova u državi, nas upozorava na potrebu da se Đukanovićev odlazak sa vlasti stavi „pod kontrolu“, da se blagovremeno pripremi, upravo radi preventive od mogućih negativnih, „potresnih“ posljedica po društvo i državu.

Potrebno je, u prvom redu, da se sve relevantne političke partije, stranke u parlamentu, konstruktivno, politički krajnje odgovorno, postave u vezi sa ovim pitanjem. Neophodna je, štaviše, neka vrsta političkog konsenzusa u vezi sa vremenom nakon Đukanovićevog povlačenja, pa i u vezi sa njim samim.

Milo Đukanović je relativno dugo u samom vrhu državne vlasti Crne Gore. Bitno je uticao na sve, ili gotovo sve, političke i državne odluke zemlje, a, nema sumnje, presudno na obnovu njene suverenosti. U Crnoj Gori ni dan danas ne postoji politički konsenzus o statusu države, pa bi Đukanovićevo povlačenje sa državnih funkcija, s obzirom na odnos i ovdašnji politički mentalitet, moglo biti „potresno“.

Dakle, objektivno, sa stanovišta stabilnosti države, postavlja se pitanje „prelaznog perioda“ nakon Đukanovićevog povlačenja sa vlasti. Suštinski, pitanje se tiče toga kako osigurati političku i opštu stabilnost, bezbjednost Crne Gore bez Đukanovića na državnim funkcijama. Htjeli to priznati ili ne, Đukanović je još, gotovo deceniju kasnije, garant referendumskih tekovina Crne Gore. Najvjerovatnije, upravo iz tog razloga je on meta stalnih napada. U suštini, za takozvane prosrpske, bivše (ili i sadašnje) unionističke partije, Đukanović je najviše „sporan“ kao strateg obnove državnosti Crne Gore.

Istoričari navode kao „opštu pojavu“ u Crnoj Gori da nove generacije političara, nova vlast, uvijek, takoreći bez ostatka, negira ono što su učinili njihovi prethodnici. Političke ocjene „novih“ praćene su, uglavnom, i satanizacijom aktera „stare vlasti“, što

ide do razmjera patologije osvete. Negacija „starih režima“ uvijek je praćena dubokim političkim konfrontacijama u društvu, čime se na duži rok gubi ogromna energija, što ukupne posljedice takvih smjena čini mnogo težim.

Najbolji primjer je 1918. godina. Kralj Nikola je tada, takoreći, stavljen na stub srama. Sam kralj je svojim ponašanjem, i nerealnim političkim ambicijama, davao povoda za kampanju protiv njega, ali je činjenica da su Crnogorci prihvatili ono što im je tuđinska propaganda servirala o njemu i uz pomoć njenih „izvođača radova“ u samoj Crnoj Gori srušili svog kralja i svoju državu. Crnogorci nijesu umjeli da „transformišu“ njegovu diktaturu već su srušili kralja i bili saučesnici likvidacije sopstvene države. Za današnju Crnu Goru, za njenu budućnost, mirna, demokratska, smjena vlasti je najvažnije pitanje. To podrazumijeva ne samo čin zamjene, smjene, vlasti, nego i konstruktivno ponašanje nakon dolaska „novih“ na vlast, bez revanšizma prema „starima“ i bez revizije krupnih, strateških, odluka iz njihovog vremena. U tom smislu bi, i sam status Đukanovića, nakon što se povuče, trebalo da bude u skladu sa zakonom bez odmazdi kojima mu se odavno prijeti, a najviše zbog toga što je on reprezent državne nezavisnosti Crne Gore.

Generalno posmatrano, Crnogorci su više puta pokazali da ne umiju da vlast smijene bez radikalizma, bez potresa, bez lomova. Čak i danas, u 21. vijeku, nakon desetak parlamentarnih izbora, u višepartijskoj Crnoj Gori, u vrijeme kad se država spema za ulazak u Evropu, kad prihvata standarde Evropske unije, ima veoma otvorenog zagovaranja metoda ulične smjene vlasti. Iza takvog stava, nema sumnje, stoje ne samo neke političke partije, već i dio nevladinih organizacija.

Pitanje rastanka Mila Đukanovića sa državnim funkcijama, stoga, a najviše radi sigurnije budućnosti Crne Gore, treba „riješiti“ politički i državotvorno odgovorno, bez obzira na to kada će to formalno doći na dnevni red.

Đukanovićev odlazak sa vlasti mora biti „kontrolisan“, „pod nadzorom“, čak i ako on sam povuče poteze koji bi tome vodili. To nije ni samo personalno pitanje, ni samo stvar DPS, već ima mnogo širi aspekt i značaj.

Potrebno je, u širem smislu, izvršiti sve pripreme za „postđukanovićevsku Cnu Goru“. Koliko god to izgledalo kao pokušaj njegove glorifikacije i kao dramatizacija političke situacije u Crnoj Gori, način i uslovi Đukanovićevog odlaska sa vlasti su objektivno važan faktor od koga može zavisiti budućnost Crne Gore.